

4. Noben pouk in nobeno znanje ni odvisno le od učnega načrta in učbenika, ampak tudi od učitelja. Toda ob upoštevanju dveh temeljnih omejujočih dejstev, na eni strani skrajno ozkega učnega načrta s problematično učbeniško metodo, na drugi pa po zmogljivosti skrajno neizenačene strukture učencev, katerih osnovna strokovna usmeritev je na primer elektronika, najbrž ni težko razumeti nespodbudnega položaja, v katerem se je znašel učitelj književnosti. Prej ali slej si mora priznati, da je njegovo delo obsojeno na površno informiranje, podobno kakemu hitremu tečaju. Pouk književnosti – zlasti neslovenske – doživlja enega največjih in najusodnejših primanjkljajev v slovenskem srednjem šolanju.

OPOMBE

¹ Na tem mestu je govor le o učni snovi za prvi dve leti; ta je enaka v celotnem usmerjenem izobraževanju. V zadnjih dveh letih pripada pouku književnosti – razen v redkih specializiranih usmeritvah, kot sta družboslovje in kulturologija, ki pa pokrivata zelo majhen del srednješolske populacije – vsega le 70 ur. Metodološko pa je pouk osredotočen na motivna jedra; vseh takih jeder v tretjem in četrtem letniku je 12. Na primer: »Križa evropskega človeka in družbe ob izkušnji prve svetovne vojne« v tretjem ali »Pregled bivanjske lirike, dramatike in proze« v četrtem letniku, čemur je namenjeno 4 oziroma 8 ur. – Kar zadeva nejugoslovanske avtorje, so v zadnjih dveh letih pritegnjeni še Majakovski, Mickiewicz, Byron, Lorca, Hemingway, Bulgakov, Dostojevski in Camus. Sicer pa tudi o slovenski literarni avantgardi, vključno s Salamunom, ni niti besedice.

² Silvo Fatur: *O možnostih drugačnih načrtov pouka književnosti v usmerjenem izobraževanju*, Jis, 1980/81, št. 2, str. 68–73.

³ Prav tam, str. 72.

⁴ Prav tam, str. 72.

⁵ Silvo Fatur, *Književnost I*, str. 217, 218.

⁶ O tej problematiki in še o marsičem je obsežneje in kritično pisal tudi Marjan Dolgan v prispevku *Pripombe k novemu učnemu načrtu za pouk književnosti v usmerjeni srednji šoli*, Jis, 1981/82, št. 1, str. 26–32.

⁷ Navsezadnje je velika škoda tudi to, da je *Berilo I–IV*, kjer so zbrani naj-reprezentativnejši teksti iz svetovne in domače literature in ki je doslej spremljalo srednješolski pouk književnosti, zašlo v pozabo. V reducirani obliki bi lahko izdatno služilo namenu zlasti sedaj, ob pomanjkanju obsežnejšega ilustrativnega gradiva. Vsekakor bi bilo boljše to, kot tratiti polovico dragocenega prostora v učbeniku *Književnost II* za vzorčna besedila.

Peter Kolšek

POSVETOVANJE O RAČUNALNIŠKI OBDELAVI LINGVISTIČNIH PODATKOV

Od 7. do 9. oktobra 1982 je bilo na Bledu drugo znanstveno srečanje z naslovom »Računalniška obdelava lingvističnih podatkov«. (Prvo je bilo pred petimi leti v Sarajevu.) Organizirali so ga Odsek za računalništvo in informatiko inštituta Jožef Stefan iz Ljubljane, beograjski Matematični inštitut ter Kulturni in informativni center ZR Nemčije v Beogradu in Zagrebu. Na srečanju je sodelovalo preko štirideset predavateljev iz vse države ter gostje iz ZR Nemčije. Predavanja, ki se jih je udeleževalo precej poslušalcev, so bila razdeljena v tri tematske skupine: teoretični modeli jezika; implementacija teoretičnih modelov jezika – aplikacije; računalniška obdelava tekstov – korpusi in slovarji.

Predavatelji so prikazovali teoretične modele s področja generiranja naravnih besedil. Opisovali so zgradbo in delovanje lastnih oziroma v svetu že osvojenih in standardiziranih računalniških programov. Prikazali so tudi praktične metodološke in tehnične možnosti njihove uporabe. Kljub

razmeroma skromnim rezultatom je bilo ugotovljeno, da obstaja že veliko število uporabnih programov za generiranje naravnih besedil. Žal pa so podatkovne baze, ki jih izkoriščajo ti programi, majhne in nepopolne. V zaključni diskusiji je bilo poudarjeno, da zlasti v Sloveniji to področje razvijajo predvsem računalničarji, ki v svoje delo še niso uspeli vključiti jezikoslovcev.

Precej predavateljev je prikazovalo praktično uporabo elektronskih računalnikov pri zbiranju in pripravi gradiva za razne jezikoslovne, literarnozgodovinske in stilne analize pisanih in delno tudi govornih besedil. Poudarjene so bile prednosti strojne obdelave gradiva v primerjavi z ročnim. Te prednosti so predvsem obvladovanje velikega števila podatkov, zelo hitra priprava teh podatkov za analize, natančne analize po izbranih modelih, lažje dopolnjevanje in popravljanje podatkov ter druga tehnična opravila.

Predavatelji iz ZR Nemčije so prikazali tudi delo pri avtomatičnem prevajanju z računalnikom. To področje je pri nas skorajda nedotaknjeno, razen če ne upoštevamo primerjalnih večjezičnih slovarjev. Poudarjeno je bilo, da iz procesa generiranja naravnih besedil ne moremo povsem izključiti človeka. Ta ugotovitev velja v splošnem tudi za vsa področja analiz in raziskav jezika. Računalnik je in bo vsaj še nekaj časa le tehnično sredstvo, ki zna hitro in natančno delati to, kar mu človek ukaže.

Kot osnovni pripomoček, ki so ga predavatelji, tako računalničarji kot jezikoslovci, omenjali v zvezi s svojimi raziskavami, so se pokazale konkordance. To so po določenih kriterijih zbrani deli besedil, ki prikazujejo lastnosti sestavnih delov besedil (npr. fonemi, zlogi, besede, ločila itd.). Za stilno in slovnično analizo so najpomembnejše besedne konkordance

oziroma abecedno urejeni izpisi vseh besednih oblik določene korpusa ali pa le izbrane besedne oblike s pripadajočim sobesedilom na levi in desni strani. Prikazane so bile uporabe takih konkordanc na fonološki, morfološki in sintaktični ravni. Predavatelji so prikazovali zlasti statistične obdelave besedil. Omenili so, da bi bila na primer analiza pogostosti posameznih soglasniških kombinacij v določenem besedilu lahko dobra osnova za stilistične raziskave. S konkordancami se določajo tudi pomeni pri homonimih, analizirajo se posamezni sistemi in tipi rim itd. Vse take analize sodijo tudi v skupek statistično-verjetnostnih metod za določanje avtorstva ali izvornosti kakega besedila. S pomočjo konkordanc so na primer v Matematičnem inštitutu v Beogradu naredili primerjavo petdesetih prepisov oziroma prevodov cerkvenoslovanskih apostolskih besedil od 12. do 17. stoletja in na osnovi seznama besednih oblik, ki se pojavljajo kot različice, sklepali o sorodnosti oziroma ugotavljali, katera med temi besedili so prvotnejša, katera izvirajo iz grškega originala in katera iz latinskega, kako si kronološko sledijo in podobno.

V nekaj referatih so predavatelji obravnavali pomembnost pravičnega izbora besedil ter iz njih ustvarjenega korpusa podatkov. Ugotavljali so, da je za rezultate zelo pomembno, iz kakšnega gradiva so dobljeni. Besedila morajo biti izbrana tako, da ustrezajo nameravani raziskavi. Ni vedno pomembno, kako obširen je korpus, ampak kakšni so podatki v njem. Tako na primer korpus, sestavljen iz literarnih oziroma publicističnih del, ne bi bil primeren za ugotavljanje značilnosti otroškega govora.

Ob praktičnih prikazih uporabe računalnika na lingvističnem področju je bila večkrat omenjena tudi pomoč pri sestavljanju slovarjev. Za zaključna področja, zlasti

pri učenju tujih jezikov, so bili prikazani slovarji osnovnega fonda besed. Prikazana pa je tudi možnost uporabe računalnika pri sestavljanju obsežnejših slovarjev, z vsemi možnostmi za stalno dopolnjevanje osnovnega gradiva in geselskih člankov.

Na zaključni okrogli mizi sta bila obravnavana predvsem dva problema: nadaljevanje in stalnost razvijanja stroke ter pritegnitev večjega števila jezikoslovcev v skupinsko delo z računalničarji.

Cvetana Tavzes

PETDESET LET SOVJETSKEGA INŠTITUTA ZA SVETOVNO KNJIŽEVNOST

Inštitut za svetovno književnost A. M. Gorki (Institut mirovoj literature im. A. M. Gor'kogo – IMLI) v Moskvi je praznoval petdesetletnico. Ob tej priložnosti je njegovo dejavnost izčrpno opisal G. Berdnikov v reviji »Voprosy literatury« (1982, št. 9). Po njegovem članku so povzeti tudi tukaj navedeni podatki.

Inštitut je bil ustanovljen leta 1932, šest let zatem pa je prešel v pristojnost sovjetske akademije znanosti in dobil sedanje ime. Opravlja več znanstvenih nalog. Prva je preučevanje življenja in dela Maksima Gorkega. Poseben odsek inštituta skrbi za arhiv Gorkega, ki šteje danes več kot 100.000 enot – knjige, rokopise, pisma, fotografije itd. V njegovem okviru deluje tudi muzej Gorkega, ki ima poleg drugega unikatno zbirko 2000 ilustracij pisateljevih del. V prvi vrsti pa ta odsek IMLI seveda preučuje in izdaja gradivo v zvezi z Gorkim. Prvi je bil leta 1939 objavljen rokopis samega Gorkega z naslovom *Zgodovina ruske književnosti*. V seriji »Arhiv A. M. Gorkega« je doslej izšlo 14 zvezkov in 4 zborniki. Publikacije, ki se ukvarjajo s posamič-

nimi pisateljevimi deli, zvrstnostjo, stilom, jezikom, vplivom tradicije idr., izhajajo v seriji »Berilo Gorkega«. Omenimo samo dve deli: *Gorki in tuja literatura* (1961) ter B. Mihajlovski: *Ustvarjanje M. Gorkega in svetovna književnost* (1965). Poleg tega je IMLI sodeloval tudi pri pripravi zbranih del Maksima Gorkega v 30 zvezkih (1949–56) ter pri novi izdaji te zbirke (doslej je izšlo 35 zvezkov). Med deli, ki vključujejo opus Gorkega v širši kontekst, omenimo samo dve kolektivni monografiji: *Ruska književnost ob koncu 19. in v začetku 20. stoletja* (3 zv., 1968–72), *Literarno estetske konceptije v Rusiji konec 19. in v začetku 20. stoletja* (1975).

Druga enota v sestavu IMLI preučuje svetovno in kot njen sestavni del tudi rusko literaturo. Zadnja leta pripravljajo tukaj *Zgodovina svetovne književnosti v 9 zvezkih* (končanih je 5), sintetično delo *Svetovni pomen ruske literature 19. stoletja* in monografijo *Gogolj in svetovna književnost*. Kar zadeva rusko literaturo, so bila posebej preučena dela Puškina, Lermontova, Gogolja, Belinskega, Černiševskega, Hercena, Tolstojca, Dostojevskega in Čehova, med duhovno-umetniškimi formacijami pa zlasti romantika in realizem. Pomembno je tudi delo na področju ruske literarne teorije, npr. *Nastanek ruske literarne vede* (1975), *Akademске šole v ruski literarni vedi* (1975), *Ruska veda o literaturi konec 19. in v začetku 20. stoletja* (1982). Posebno pomembna je serija literarnega gradiva in dokumentov »Literarna dediščina«, ki izhaja od leta 1938, malo manj pa posamične literarne zgodovine narodov v zveznih in avtonomnih republikah SZ. Dve obsežnejši sintezi sta: *Zgodovina rusko-sovjetske literature* (1958–61, 3 zv.; 1967–71², 6 zv.) in *Zgodovina večnacionalne sovjetske literature* (1970–74, 6 zv.). Marsikaj so v tem okviru prispevali tudi folkloristi in preučevalci ljudske epike, npr.: Ti-